

**PROFESSIONAL TA'LIMNING RAQAMLI MALAKA OSHIRISH MUHITIDA
TINGLOVCHILARNI MUSTAQIL O'QUV FAOLIYATGA TAYYORGARLIGINI
RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASI**

Ro'ziyev Dilshod Ubaydullaevich

Professional ta'limni rivojlantirish instituti

Malaka oshirish va qayta tayyorlash bo'yicha direktor o'rinbosari

dilshod.rziyev@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu maqola professional ta'limning raqamli malaka oshirish muhitida tinglovchilarni mustaqil o'quv faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish konsepsiyasi metodik tizimi haqida keltirilgan.

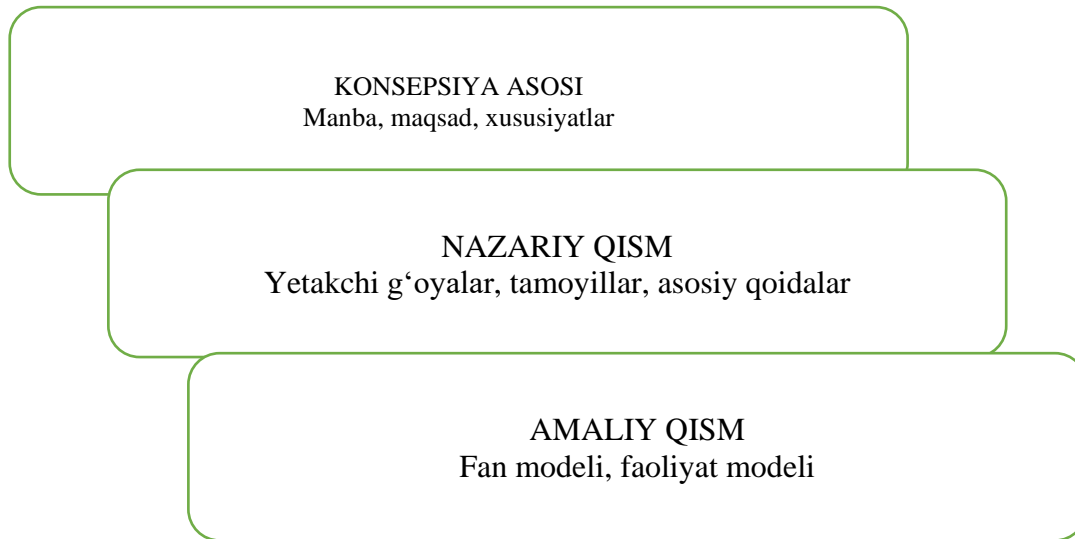
Kalit so'zlar: Raqamli ta'lim, raqamli malaka oshirish, konsepsiya.

Professional ta'limning raqamli malaka oshirish muhitida tinglovchilarni mustaqil o'quv faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish konsepsiyasi metodik tizim doirasida amalga oshirilishi kerak. Uni loyihalash uchun tegishli konsepsiya talab qilinadi.

Konsepsiyasini yanada aniq va to'g'ri asoslash uchun, avvalo, "konsepsiya" tushunchasini nazariy tahlil qilamiz. Falsafiy nuqtai nazaridan "konsepsiya yoki konsept (lot. conceptio-tushunish, tizim) — ob'ekt, hodisa yoki jarayonni muayyan tushunish (izohlash, anglash) usuli; mavzu bo'yicha asosiy nuqtai nazar; ularni tizimli yoritish uchun yo'naltiruvchi g'oya. "Konsepsiya" atamasi ilmiy, siyosiy yoki boshqa faoliyatda yetakchi g'oyani, konstruktiv tamoyilni ifodalash uchun ham ishlatiladi.

Konsepsiya umumlashtirilgan qoidalar tizimi, malaka oshirish jarayonida tinglovchilarni zamonaviy raqamli texnologiyalarning ahamiyatini tushunishga qaratilgan qarashlar tizimidir. Ko'rib chiqilayotgan konsepsiyaning tuzilishi 1-rasmda keltirilgan va asos, nazariy qism va amaliy qo'llash bo'limlarini o'z ichiga oladi [1].

Konsepsiyaning asosi tushunchaning maqsadi, manbalari va xususiyatlarini o'z ichiga oladi.

1-rasm. Raqamli professional ta'lim muhitida malaka oshirish konsepsiyasining tuzilishi

Konsepsiyaning maqsadi professional ta'limning raqamli malaka oshirish muhitida tinglovchilarni mustaqil o'quv faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning metodik tizimi yetakchi g'oyalari, tamoyillari va asosiy qoidalarini nazariy asoslashdan iborat. Konsepsiyaning shartlilik va uni shakllantirish zarurati quyidagi maqsadlar bilan belgilanadi:

- 1) professional raqamli texnologiyalarini rivojlantirish, raqamli texnologiyalarni professional ta'limning barcha sohalariga kiritish, professional ta'limda malaka oshirinni raqamlashtirish;
- 2) konsepsiya Davlat talablari tomonidan qo'yilgan professional ta'lim malaka oshirish tinglovchilarining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan zamonaviy talablarni hisobga olgan holda amalga oshirish uchun zarur;
- 3) konsepsiya yangi texnologiyalarning tez paydo bo'lishi va rivojlanishi natijasida yuzaga kelgan yangi muammolarni hal qilish uchun malaka oshirish jarayonining sub'ekti sifatida mustaqil o'quv faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan;
- 4) konsepsiya professional ta'lim malaka oshirish tizimi va pedagogik jarayon o'rtasidagi munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadi. Tinglovchilarning mustaqil o'quv faoliyati darajasiga qo'yiladigan zamonaviy talablar pedagogik texnologiyalarida ham, malaka oshirish mazmunida ham o'zgarishlar zarurligini belgilaydi. Professional ta'lim malaka oshirishning mazmuni, shakllari, vositalari va texnologiyalari istiqbolli texnologiyalar, birinchi navbatda raqamli texnologiyalar bilan belgilanishi kerak;
- 5) konsepsiya professional ta'lim mutaxassislarining mustaqil o'quv faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishga va uning maqsadlarga erishish va professional ta'lim muammolarini hal qilishga yo'naltirilganligi, rivojlanishi uchun sharoit yaratishga qaratilgan bo'lishi kerak [2].

Konsepsiyaning manbalari ilmiy nazariy faktlar, nazariy va metodologik qoidalar, ilmiy ishlarda ochib berilgan va meyyoriy hujjatlarda keltirilgan nazariyalar majmui hisoblanadi. Bizning konsepsiyamizda manbalar - pedagogik jarayonni ko'rib chiqishning tizimli va yaxlit yondashuvlari, malaka oshirishning nazariy asoslari professional ta'lim, shaxsiy salohiyatni shakllantirish va rivojlantirishning nazariy asoslari, professional ta'limning raqamli malaka oshirish muhitida tinglovchilarni mustaqil o'quv faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy asoslari.

Konsepsiyani shakllantirish manbalari bo'lgan me'yoriy hujjatlarga quyidagilar kiradi:

- professional ta'limda malaka oshirish Davlat talablari;
- professional ta'lim mutaxassisining kasbiy standarti;
- professional ta'limda malaka oshirish dasturi.

Konsepsiya asosidagi asosiy nazariy va metodologik qoidalar quyidagi ilmiy ishlarda keltirilgan:

- professional ta'lim malaka oshirish jarayonni ko'rib chiqishda tizimli va yaxlit yondashuvlar (N.V.Kuzmina, I.Ya.Lerner, V.A.Slastenin va boshqalar). Ushbu sohadagi tadqiqotlarning zamonaviy sharhi;
- professional ta'limning nazariy asoslari (B.S.Gershunskiy, A.M.Novikov va boshqalar);
- shaxsiy salohiyatni shakllantirish va rivojlantirishning nazariy asoslari (A.A.Derkach, N.D. Nikandrov va boshqalar) [3].

Konsepsiyaning o'ziga xos xususiyati zamonaviy texnologiyalarining jadal rivojlanishi va professional ta'lim mazmunini yangilash zarurati sharoitida raqamli texnologiyalar sohasida tinglovchilarni mustaqil o'quv faoliyatga tayyorlashning o'ziga xosligidir.

Konsepsiyaning nazariy bo'limi professional ta'lim malaka oshirish tinglovchilari uchun professional ta'limning asosiy tamoyillari, kontseptual qoidalari, yetakchi g'oyalari, tuzilishi va mazmuni bilan belgilanadi.

Ko'rib chiqilayotgan konsepsiyaning yetakchi g'oyalari quyidagi qoidalar bilan belgilanadi:

- 1) professional ta'lim mutaxassislarini malakasini oshirishda professional ta'limning raqamli malaka oshirish muhitida mustaqil o'quv faoliyatga tayyorlash ilg'or ta'lim tamoyillari tizimiga asoslanishi kerak;
- 2) zamonaviy raqamli texnologiyalar sohasida professional ta'lim mutaxassislarini malakasini oshirish natijasi mustaqil o'quv faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish bilan bog'liq bo'lishi kerak.

Konsepsiyaning asosiy tamoyillari: kasbiy yo'nalganlik, ilmiylik, integrativlik, istiqbollik, funkcionallik, interfaollik [4].

Konsepsiyaning asosiy qoidalari professional ta'lim mutaxassislarining kasbiy malakasini oshirish, uning mazmuni, tuzilishi va natijalari, malaka oshirish shakllari va vositalariga oid qarashlar tizimini tashkil qiladi va quyidagicha shakllantiriladi:

1) raqamli texnologiya va jihozlarning jadal rivojlanishi sharoitida tinglovchilarni mustaqil o'quv faoliyatga tayyorlash ilg'or ta'lim tamoyillari tizimi asosida amalga oshirilishi kerak;

2) malaka oshirishning ilg'or ta'limi tinglovchilarning mustaqil o'quv faoliyatini rivojlantirish bilan birga bo'lishi kerak - yuqori motivatsiya, kasbiy kompetensiyalar va mustaqil o'quv faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan zamonaviy raqamli texnologiyalarning holati va tendensiyalari;

3) professional ta'limning raqamli malaka oshirish muhiti qadriyatli-motivatsion, mazmunli-operativ va kreativ komponentlarni birlashtiradi. Qadriyatli-motivatsion komponent - bu tinglovchining ijodiy tabiatini, malakasini oshirishga, ijodiy faoliyat tajribasini oshirishga va kasbiy mahorat cho'qqilariga erishish istagini belgilaydigan qadriyatlar va motivlar to'plami bilan belgilanadigan shaxsiyat sifat, o'z ishiga ijobiy munosabat va ta'lim amaliyotida innovatsion jarayonlarning ahamiyatini anglash. Mazmunli-operatsion komponent - tinglovchilarning texnologik, texnik, metodik savodxonligi zamonaviy texnologiyalar sohasida nafaqat moddiy va raqamli, balki professional ta'lim sohasida shakllangan kompetensiyalarning mavjudligini ifodalaydi. Professional ta'lim mutaxassisining kreativ komponenti tinglovchining tadqiqot, loyihalash va ijodiy faoliyatni amalga oshirish qobiliyati, fikrlash va o'z-o'zini tahlil qilish, jamoada ishlash qobiliyatlarini o'z ichiga oladi.

4) zamonaviy raqamli texnologiyalar sohasida professional ta'lim mutaxassislarining professional ta'limning raqamli malaka oshirish muhitida mustaqil o'quv faoliyatini rivojlantirish metodik tizim asosida amalga oshirilishi kerak, uni amalga oshirish o'zaro bog'liq bo'lgan tizimli jarayonlarni o'z ichiga oladi: a) tinglovchilarda rivojlanish; professional ta'limning motivatsion asosi sifatida zamonaviy raqamli texnologiyalarni o'zlashtirishga ongli ehtiyoj; b) tinglovchilarning kasbiy faoliyatida zarur bo'lgan zamonaviy raqamli texnologiyalar sohasidagi kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish; v) tinglovchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun raqamli texnologiyalar sohasidagi ilmiy-tadqiqot va loyihalash faoliyatiga jalb qilish;

5) raqamli texnologiyalar sohasida professional ta'lim mutaxassislarini kasbiy malakasini oshirishning metodik tizimi fan-texnologik va metodologik ta'limining ajralmas elementi bo'lishi, ularning kasbiy kompetensiyalarini yangilash va umumlashtirish zarur [5].

Professional ta'limning raqamli malaka oshirish muhitida tinglovchilarni mustaqil o'quv faoliyatga tayyorlash konsepsiyasining konseptual apparati uning terminologik sohasini belgilaydi va o'rganilayotgan muammo sohasidagi ilmiy bilimlarning ontologik tomonini aniq ifodalash uchun mo'ljallangan. Konsepsiyada qo'llaniladigan asosiy atamalar va tushunchalar:

masofaviy yordam, pedagogik yordam, modulli O‘quv dasturi, malaka oshirishning individual ta‘lim yo‘nalishi, rafamli malaka oshirish muhitining o‘ziga xos xususiyatlari, professional ta‘lim mutaxassislarining axborot-texnologik kompetentligi, masofaviy ta‘lim texnologiyalari va boshqalar. To‘liqlik, mustahkamlik tamoyillariga muvofiq ishlab chiqilgan konseptual apparat o‘rganilayotgan hodisaning asosiy komponentlarini aks ettiradi va bu konsepsiyani qurish uchun metodologik asosni aniqlash zarur. Suyida ushbu konsepsiyani qurishda ishlatiladigan asosiy tushunchalarning ta‘riflarini keltiramiz.

Lug‘atlarda “qo‘llab-quvvatlash” atamasi yordam, himoya qilish degan ma‘noni anglatadi; qo‘llab-quvvatlash jarayoni biror narsaga erishish, rivojlantirishda maqsadli yordam ko‘rsatish deb tushuniladi. Bu birinchi navbatda, pedagogik qo‘llab-quvvatlash sifatida qaraladi [6].

Pedagogik qo‘llab-quvvatlash, odatda, har qanday faoliyatni amalga oshirishda sub‘ektlarga ob‘ektiv yordam ko‘rsatish tizimi, shuningdek, uning alohida komponentlari va umuman jarayonning samaradorligini oshirishga yordam beradigan muayyan sharoitlarni yaratish uchun maxsus tashkil etilgan faoliyat sifatida tushuniladi. Shundan kelib chiqqan holda, tadqiqotda masofadan turib qo‘llab-quvvatlash sub‘ektlarga o‘quv faoliyatini amalga oshirishda ob‘ektiv yordam tizimi, shuningdek kasbiy rivojlanish uchun muayyan sharoitlarni yaratish bo‘yicha maxsus tashkil etilgan faoliyat sifatida tushuniladi, bu uning alohida komponentlari va umuman malaka oshirish samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Ko‘rib chiqilishi zarur bo‘lgan keyingi atama tadqiqot maqsadiga nisbatan “malaka oshirishning modulli o‘quv dasturi” atamasidir. Pedagogik adabiyotlarda “O‘quv dasturi” atamasini zamonaviy tushunish asosida va malaka oshirish tizimining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, malakasini oshirish o‘quv dasturi ta‘lim xodimlari muayyan malaka darajasiga erishish, shuningdek uni yanada rivojlantirish istiqbollari ega bo‘lgan pedagogik vositalarning mazmunli, jarayoniy, samarali va tashkiliy-boshqaruv jihatlarini taqdim etish shakli sifatida tushuniladi.

Professional ta‘lim mutaxassislarining professional ta‘limning raqamli malaka oshirish muhitida mustaqil o‘quv faoliyatini rivojlantirish bo‘yicha “Raqamli texnologiyalar” o‘quv moduli fanlarining umumlashtirilgan modeli keltirilgan.

Malaka oshirish dasturining maqsadlaridan kelib chiqib, fanning maqsad va vazifalari shakllantiriladi. Rejalashtirilgan natijalar (kompetensiyalar) bilan bog‘liq vazifalarni uchta komponentda belgilash maqsadga muvofiqdir: kasbga yo‘naltirilgan, metodik va ijodiy. Fanning maqsadlari, ko‘rib chiqilayotgan raqamli texnologiyalar va konsepsiyaning asosiy tamoyillari asosida kasbga yo‘naltirish, metodik va ijodiy modullarni o‘z ichiga olishi kerak bo‘lgan mazmun ishlab chiqilgan [7].

Kasbga yo‘naltirish mazmuni moduli tinglovchilarda muayyan texnologiyalarni o‘rganish uchun ijobiy motivlarni rivojlantirishga qaratilgan bo‘lishi kerak. Buning uchun nafaqat aniq

raqamli texnologiyalarning professional ta'limdagi ahamiyatini, balki yaqin kelajakda ushbu texnologiyalarning istiqbollarini ham ko'rsatish zarur. Bundan tashqari, ko'rib chiqilayotgan texnologiyalarning istiqbolli texnologik ta'limdagi rolini ko'rsatish muhimdir. Metodik modul raqamli texnologiyalarning o'ziga xos turini ochib beradi va fanning ijodiy moduli tinglovchilarda ijodiy loyiha faoliyatida ko'rib chiqilayotgan texnologiyalarning imkoniyatlari to'g'risida bilimlarni shakllantirishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Djo'raev R.X. Ta'limda interfaol texnologiyalar. – Toshkent, 2010.
2. Hamidov J.A., Murodova A.Y. (2023) Virtual ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak muhandislarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari. Science and innovations, 2023/2, 182-189 pp.
3. Murodova A.Y. (2023) Virtual ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak muhandislarni kasbiy faoliyatiga tayyorlashning tashkiliy-tuzulmaviy modelini yaratish. "Zamonaviy ta'limni raqamlashtirish: muammo va yechimlar" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. O'zDJTU. 188-191 betlar.
4. Murodova A. B. BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI KASBIY LAYOQATLARIN SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK O'ZIGA XOSLIKLARI //Scientific progress. – 2021. – T. 1. – №. 5. – C. 259-263.
5. Hamidov J., Muradova A. TECHNOLOGY FOR DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL AND TECHNICAL COMPONENTS OF FUTURE ENGINEERS THROUGH VIRTUAL EDUCATIONAL TECHNOLOGY.
6. Muradova A. TECHNOLOGY OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL AND TECHNICAL COMPONENT OF FUTURE ENGINEERS BY MEANS OF VIRTUAL EDUCATION TECHNOLOGY //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. B2. – C. 306-311.
7. Abdurasulovich H.J., Qizi M. A. Y. VIRTUAL TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPITENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. Special Issue 10. – C. 182-189.